

II. A NEMZETI ÉRTÉK ADATAI

1. A nemzeti érték megnevezése: Az apátfalvi nép tánca

2. A nemzeti érték szakterületenkénti kategóriák szerinti besorolása

☐ agrár- és
élelmiszergazdaság	☐ egészség és életmód	☐ épített környezet
☐ ipari és műszaki
megoldások	☒ kulturális örökség	☐ sport
☐ természeti környezet	☐ turizmus	

3. A nemzeti érték fellelhetőségének helye

4. Értéktár megnevezése, amelybe a nemzeti érték felvételét kezdeményezik

☒ települési	☐ tájegységi	☐ megyei	☐ külföldi magyarság

5. A nemzeti érték rövid, szöveges bemutatása, egyedi jellemzőinek és történetének leírása:

Az apátfalviak nemzeti táncstílusunkat megtestesítő **csárdást** táncolták, a **lassút és a frisset** egyaránt. Táncuk domináns jegyei a friss csárdásban érvényesültek. **A friss egyik típusa, a lippentős** terjedt el. Az utolsó nagy táncos nemzedék minden tagja - Kardos István, Kerekes B. Márton, Gyenge Mátyás - csodálatosan szépen járta. Különösen a karakterisztikusan apátfalvi alaptípust, a **buktatóst**. Legnagyobb mestereként Kerekes Burkus Mártont emlegetik. A lány jobb oldalra perdült, szembe a legénnyel. Ha a lány ekkor nem fogta volna le szoknyáját, az magasra, a nyakába röppült volna.

A tánc mozdulatfajtái között Apátfalván is jelentős szerepet kapott a **csapásolás**. Az úgynevezett **könyöklőst** korunkban már csak Kerekes B. Márton tudta járni; letérdelt, a padlót megütötte tenyerével. A lány addig egyedül járta a **lippentőst**.

Az **ugrálóst** Kardos István járta, ő volt a mestere a **marsolásnak** is. Finoman, utánozhatatlanul táncolta, egy fiatal sem tudta tőle megtanulni. Az ő gyakorlatában a táncolás, az éneklés, a rigmusmondás nem vált el egymástól. Hosszú vőfélyi munkája során magabiztosan viselkedett a színpadon is. Partnerre a felesége, Julis néni volt, de betegeskedése után húga Deszpotné Kardos Ilona vette át helyét. Az ismert nemzedék legjobb táncosának Kerekes B. Mártont tartották, tréfás és mókás személyiségnek ismerték. A község nagy táncosai valamennyien egyéni módon átélték, újraalkották a hagyományt.

Az apátfalviak nagyon szerettek táncolni, erre minden alkalmat megragadtak. A fiatalok a vasárnap délutáni kocsmai mulatságon, a kalákában találkozhattak. A lányok a kocsmáiba nem mehettek be, ők az udvaron álldogáltak. A legény intett a kiválasztott lánynak, „Kati, gyere” így kérte föl táncra, bementek a kocsmáiba, miután ennek vége volt, pacsiztak; a lányok az udvarra, a legények az ivóba mentek. A XX. században a szegényebbek a Lichter vendéglőbe vagy a Takács kocsmába jártak, a módosabbak a Juhász Vendel kocsmába.

A tanyákon citerabált tartottak. Az esti órákban egyik vagy másik tanyán összejöttek, és citera mellett éjfélig táncoltak. Ha a citerás is beállt közéjük, nótára jártak.

1. melléklet a 114/2013. (IV. 16.) Korm. rendelethez

Az apátfalvi táncgyomány értékére az 1930-as évek második felében kezdtek fölfigyelni. Az akkoriban kibontakozó gyöngyösbokréta mozgalomba szívesen bekapcsolódtak.

Ennek országos kezdeményezője, Paulini Béla a társadalom akkori vezető erejét a falvaktól a parlamentig megnyerte a szent ügynek, így a község vezetői élére álltak a mozgalomnak. Mivel országosan a hagyomány hiteles bemutatására törekedtek, a kultuszminisztérium szakmai közreműködésre a Néprajzi Múzeum kutatóit kérte föl. Az apátfalvi táncgyomány megvizsgálására 1937. március 20-án két kiváló, fiatal néprajzkutatót küldtek le: K. Kovács Lászlót és Fél Editet. Ők tüzetesen tanulmányozták a község élő és letűnt szokásait, ezek közül a gyöngyösbokréta számára a lakodalom egyes jeleneit és táncait találták alkalmasnak. Jelentésükben részletesen le is írták az itteni házassági népszokást. A templomból a vőlegényes házba érkezve a vőfély táncra viszi a menyasszonyt, majd gyertyás táncot jártak. „Akár táncra, akár lánra stb. felkiáltások után harmadszor adja oda a vőlegénynek.

Míg ezek ketten táncolnak, a lányok körbe állnak, égő gyertyával éneklük az Akkor szép az erdő... kezdetű nótát. Közben a menyasszonyra és a vőlegényre kiabálják: sánta a menyasszony, sánta a vőlegény, és a lábukra világítanak az égő gyertyákkal. A menyasszony kendőjével a gyertyák felé csapkod, hogy eloltsa. A keresztanya leveszi a menyasszony fejéről a fátlyat és vállán át köti meg, mindenki párosával táncra perdül."

Vacsora után „első tánc a sortánc volt. A vőfély kiköveti a párokat, vagyis párosítja az asszonyokat, embereket, előbb a rokonokat, az Este virágozik a repce dallamára táncolnak." Miután éjfél körül bekötötték a menyasszony fejét, „ekkor ismét gyertyástánc következik. Előbb a vőfély, háromszor, ezután a vőlegény, a körülállók gyertyát vesznek és a Kedves feleségem, hallod-e? dallamára ugyanúgy táncolnak, mint az első gyertyástáncnál. A táncok a jelzett dallamokra: gyors csárdás, lassú csárdás, lippentős".

1937. június 29-én már Szegeden is bemutatkoztak az apátfalvi lakodalmassal. A gyöngyösbokréta szépen ívelő pályája 1944 őszével megszűnt. A katolikus leányegylet és a fiúegylet tagjai Körmöczi Mátýásné Koller Ida tanítónő irányításával népi táncokat is betanultak, 1939. nyarán az iskola udvarán be is mutatkoztak, de nem apátfalvi táncokkal léptek színre.

A intézményi keretek közötti közművelődés 1951-től, a Petőfi Kultúrotthon létrejöttével kezdődött. Ebben az évben a Színművészeti Főiskola táncfőtanszaka munkaközösségének megbízásából Borbély János hallgató ment Apátfalvára gyűjteni. A lakodalmi népszokást „érdekesnek" találta, és leírta a vőfély táncát, amire a menyasszony megtáncoltatása után került sor. „A vőfély egész táncán látszik a férfias keménység. Ha táncol, akkor teljesen beleadja magát a tánc hevébe..." A lakodalmat állandó vidámság és jókedv jellemzi. „A férfi táncos néha elhagyja a párját, és egyedül táncol, szólóban, csapásolásokkal, könnyedebb mozgásokkal és közbekiabálással tarkítja a táncot. Ezek a dolgok kellemes összhatást adnak. A táncot páros forgatással fejezik be."

Kovács Lajosné 1939-ben, férjhezmenetelekor került ki Apátfalvára. 1949-ben végezte el a tánctanárképzőt. Eredményesen tanította a község fiataljait szalontáncra, majd népi táncra is. Szalma István iskolaigazgató kezdeményezésére 1954 januárjában népi táncsoport alakult az

1. melléklet a 114/2013. (IV. 16.) Korm. rendelethez

apátfalvi lakodalmas bemutatására. A lakodalmas forgatókönyvét Szalma István írta, a népi énekeket Szigeti György gyűjtötte, a rigmusokat Kardos István mondta tollba, a betanítást Kovács Lajosné végezte. Ebben nem a tánc, hanem az énekek, rigmusok elmondása kapott központi szerepet, az előadás műfaja népi játék. A negyvenperces összeállítást a megye minden nagyobb községében és városában bemutatták, a szegedi színházban is fölléptek.

A makói születésű Ács Sándor a Népművelési Intézet megbízásából 1955-56-ban rendszeresen járt le Apátfalvára, és szaktanácsaival segítette a tánccsoportot. A lakodalmas színre vitelét hitelesnek, változatosnak tartotta, Kovács Lajosné jó érzékkel válogatta össze a táncokat.

Az ezt követő években az Akadémia Zenetudományi Intézetének munkatársai: Martin György, Tímár Sándor, Kápolnai Imre filmet, hangfelvételt és fényképet készítettek. Ezek a felvételek a Zenetudományi Intézet néptánc archívumában, részben a Szegedi táncegyüttes, illetve Nagy Albert koreográfus tulajdonában vannak.

Az apátfalvi táncgyomány őrzője a helyi művelődési házban működő népi tánccsoport.

Az írás a száz magyar falu könyvesháza sorozat Tóth Ferenc: Apátfalva c. könyvből lett átvéve.

6. Indoklás az értéktárba történő felvétel mellett: A dél-alföldi táncrend hangsúlyos részét Apátfalváról gyűjtötték, hiszen itt remek táncosok éltek. Fontos hogy fennmaradjon ez a hagyomány, és megfelelő hangsúlyt kapjon, mint országos, mint helyi szinten.

7. A nemzeti értékkel kapcsolatos információt megjelenítő források listája (**bibliográfia, honlapok, multimédiás források**):

Néprajzi tanulmányok Apátfalváról Szerk: Bárkányi Ildikó 2015.

Tóth Ferenc: Apátfalva Száz magyar falu könyvesháza 2000.

Szigeti György: Pátfalvai Rákóczi utcába Bíbic könyvek sorozat Apátfalva 2016.

Felföldi László –Gombos András: Kardos István (1897-1984) A népművészet táncos- énekes mestere Emlékkönyv születésének 100. évfordulójára. Apátfalva, 1997.

Pátfalvi Szókimondó: Csizmák koppanása 1998/1. 6.-7. oldal

Délvilág 1998. jan. 22. Emlékkönyv Kardos Istvánról Farkas Csaba

Délvilág 1997. dec. 22. Kardos-émlékest Apátfalván Farkas Csaba

<https://mtabtk.videotorium.hu/hu/recordings/32048/csardas-apatfalva>

<https://mtabtk.videotorium.hu/hu/recordings/32054/csardas-apatfalva>

<https://makohirado.hu/2017/01/21/tancos-delutan-volt-apatfalvan/>

<http://apatfalva.hu/index.php/kezdolap/cikkek/1028-kozossegge-kovacsolodott-az-apatfalvi-kardos-istvan-neptanccsoport>

http://db.zti.hu/neptanc_tudastar/adatmutato.asp?VBSdbClickClass_1=VBSdbGoToGridRow&VBSdbIndex_1=17

1. melléklet a 114/2013. (IV. 16.) Korm. rendelethez

Gombos András: Az apátfalvi Kardos István. In: FolkMAGazin VII. évf. 1. szám. 45. 2000.

<http://doktori.btk.elte.hu/folk/barkanyi/diss.pdf>

<https://tudasbazis.sulinet.hu/hu/muveszetek/tanc-es-drama/a-magyar-neptanc-tipusai/2/also-tisza-videki-csardas/csardas-apatfalva>

<https://www.arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok/MagyarNeprajz-magyar-neprajz-2/vi-nepzene-neptanc-nepi-jatek->

<http://apatfalva.nest.hu/pdf/TotosHortenzia.pdf>

8. A nemzeti érték hivatalos weboldalának címe:

III. MELLÉKLETEK

1. Az értéktárba felvételre javasolt nemzeti érték fényképe vagy audiovizuális-dokumentációja

1. melléklet a 114/2013. (IV. 16.) Korm. rendelethez

A képek a MTA Zenetudományi Intézetének archívumából valók.